

ISSN 2091-5527
№ 2/2025

Ўзбекистон

Kompozitsion **M**ateriallar

Ilmiy-texnikaviy va amaliy jurnali

Ўзбекский научно-технический и производственный журнал
Композиционные материалы

AYOLLAR USTKI KIYIMLARIDA TRANSFORMATSIYA ELEMENTLARINI QO'LLANILISHI VA IQLIMGA MOS KONSTRUKTIV-DEKORATIV YECHIMLARINI ISHLAB CHIQISH

¹Yunusxodjayeva N.D., ²Mirtolipova N.X., ²Yunusxodjayeva X.M.

¹Namangan davlat texnika universiteti "Dizayn" kafedrası

²Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat instituti "Moda va dizayn" kafedrası

Annatsiya. Ushbu maqolada ayollar ustki kiyimlarini loyihalashda transformatsiya elementlaridan foydalanish hamda iqlim sharoitlariga mos konstruktiv-dekorativ yechimlarni ishlab chiqish masalalari yoritilgan. Ishda kiyimlarning funksional qulayligi, estetik jozibadorligi va ko'p vazifali foydalanish imkoniyatlarini ta'minlash maqsadida transformatsiya usullari – qismlarni ajratib qo'shish, shakl va siluetlarni o'zgartirish, ko'p sezonli kiyinish imkonini beruvchi konstruktiv yechimlar tahlil qilinganligi iqlimiy sharoitlarning o'ziga xos xususiyatlari, ayollar kiyimiga qo'yiladigan ergonomik, gigiyenik va texnologik talablar hisobga olingan. Shuningdek, zamonaviy materiallardan samarali foydalanish, dekorativ elementlarni moslashtirish va transformatsion detallarni uyg'unlashtirish orqali ustki kiyimlarning universal modellarini yaratish yo'llari ishlab chiqilgan.

Kirish. Qadim zamonlardan beri odamlar kiyimdagi o'zgarishlarga murojaat qilishgan va kundalik hayotda ushbu texnikaning qulayliklaridan faol foydalanganlar. Transformatsiya g'oyasi funksionalizm va konstruktivizm kontseptsiyasining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri edi. Sovet dizaynerlari tomonidan taklif qilingan kiyim dizayn usullari alohida qiziqish uyg'otadi. Ular universal kiyimlarni ishlab chiqishni maqsad qilgan va o'z maqsadiga muvaffaqiyatli erishgan. Keyinchalik foydali narsalarni ishlab chiqishda shunga o'xshash g'oyalar yapon dizaynerlari tomonidan amalga oshirildi [1].

Yillar davomida inson ehtiyojlari unchalik o'zgaradi, ammo shunga qaramay ular ba'zi o'zgarishlarga duch keldi. Agar dastlab inson uchun o'zining jismoniy ehtiyojlarini qondirish, ya'ni o'zini sovuq va issiqdan, shamol va sovuq ob-havodan himoya qilish muhim bo'lgan bo'lsa, endi estetik komponent ko'pincha odamlar uchun muhimroqdir. Aynan shuning uchun butun dunyodagi ko'plab dizaynerlar charchagan ommani hayratda qoldiradigan ajoyib tasvirlarni yaratishga intilishadi, lekin ko'pincha o'z modellarining funksionalligini unutishadi. Garchi "kiyim" ning go'zalligi juda muhim va ehtimol, ba'zida "qurbonliklarni talab qiladi" bo'lsa-da, jozibali ko'rinish va amaliylik o'rtasidagi muvozanat ustuvor bo'lishi kerakligini yodda tutish kerak.

Agar siz bir nechta omillarni, aniqrog'i faol turmush tarzini, tez-tez sayohat qilishni, o'zgaruvchan ob-havo sharoitlarini va yaxshi ko'rinishga intilishni birlashtirsangiz, unda yuqorida aytilganlarning barchasi qulay, ko'p funksiyali va ayni paytda chiroyli kiyimlarga bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqaradi. Shuning uchun kiyimdagi transformatorlar hozirgi paytda jamiyatni tashvishga solayotgan ko'plab muammolarning

echimidir. Ammo ushbu texnikaning barcha afzalliklarini tasvirlashni boshlashdan oldin, keling, asosiy tushunchalar va atamalarni ko'rib chiqaylik.

Transformatsiya - biror narsaning ko'rinishi, shakli yoki muhim xususiyatlarining o'zgarishi. Bu ob'ektiv-fazoviy dunyo ob'ektlarining mavjudlik yoki faoliyat jarayonida o'zlarining asl shakllari va parametrlarini o'zgartirish xususiyatidir [2].

O'zgartiriladigan ob'ekt "qayta qurish" asosida konstruktiv va estetik holatni olishga qodir, ya'ni o'zgartiriladigan kiyim - bu har xil turdagi mahsulotlarga aylanishi yoki ularning xususiyatlarini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin bo'lgan mobil tuzilma.

Transformatsiya usuli – bu bir dona kiyimdan bir nechta uslub va vaziyat uchun foydalanish imkonini beruvchi dizayn yondashuvi. Bunda bitta libos turli vaziyatlarda yoki uslubiy ko'rinishlarda kiyinishi uchun uni o'zgartirish mumkin bo'lgan bo'laklar (yenglar, ko'krak qismi, uzunlik, ortiqcha qismlar) qo'shiladi. Masalan, ko'p funksiyali kurtka yenglari fermuar bilan yechilib, kamari oraliq bog'lashlari bor ko'ylakga aylanadi; yoki palto ichidagi yengil astar olib tashlab ikkita uslub berishi mumkin. Ushbu uslub yordamida bitta ashyodan ikki yoki undan ortiq ko'rinish olish mumkin, bu ham amaliy, ham ekologik jihatdan qulay sanaladi.

Moda dizaynida transformatsiya usuli kiyimga elastiklik va ko'p qirralilik qo'shadi. Dizaynerlar bitta libosni bir nechta vaziyatga moslashtirish uchun fermuarlar, bosimli tutqichlar, ilgak-va-ko'z, rezina lenta kabi elementlardan foydalanadilar. Masalan:

Yechiladigan detallar: Yenglar yoki kapyushon kabi elementlar fermuar yoki bosim bilan bog'lanib, kerak bo'lganda olib tashlanadi. Zamonaviy konvertatsiya qilinadigan kurtkalarda tashqi qobiq 100% poliester tolali bo'lib, yenglari

fermuar yordamida osongina yechiladi. Shu tarzda, sovuq paytda yengli kurtka, iliq havoda esa yengsiz vestiya aylanadi.

Transformatsiya usullarining tasnifi mavjud:

“qayta tartibga solish” – mahsulot parchasining asl holatini o‘zgartirish, ya’ni muayyan elementning funksional maqsadini qayta ko‘rib chiqish;

“Almashtirish” – modelning asl dizaynini saqlab qolgan holda, ayrim qismlarni boshqalari bilan almashtirish;

“Qo‘shish – ayirish” – olinadigan qismlardan foydalanish tamoyili (masalan, olinadigan elementlarga ega sumka,);

“Kengaytirish – qulash” – funksional maqsadni o‘zgartirish bilan mahsulot dizaynini o‘zgartirish;

“Yo‘qolib ketish – ko‘rinish” – uzunlik yoki hajmni o‘zgartirish orqali mahsulot konfiguratsiyasini o‘zgartirish;

“kombinatsiya” – “qo‘shish” – bir nechta mustaqil elementlardan tashkil topgan ko‘p qatlamli siluet;

“Orientatsiya” – fazoviy yo‘nalishni o‘zgartirish printsipti (masalan, ikki tomonlama kiyim).

Reversibl dizayn: Kiyim ikki taraflama tikiladi – har ikki ichki tashqi tomoni turlicha rang yoki naqshga ega bo‘lib, kiyuvchiga kiyimini ichki tomon bilan ham tashqi tomon kabi kiyish imkonini beradi. Bu usul bilan masalan, ikkita boshqacha rangdagi kurtka bitta libosda birlashtiriladi.

1-rasm. Ayollar kurtkasi

Moda ko‘rgazmalarida ko‘p funksiyali palto va kurtkalar namoyish etilyapti. Masalan, zamonaviy ko‘p qirrali kurtka yenglarini fermuar orqali oson yechib, yengsiz variantga aylantirishni taklif etadi. Yoki bir taraflama ko‘ylaklarda yon taraflardagi uzun lentalar yordamida turli uslub yaratiladi, bu kiyimni turli rasmiy yoki kundalik tadbirlarga moslash imkonini beradi. Umuman olganda, 2025-yilda moda sanoatida kichik

Uzunlik va kattalikni o‘zgartirish: Ba’zi kiyimlarda ichki lenta, bosimli tugmalar yoki rulonli cho‘ntak orqali libosning uzunligini qisqartirish yoki kengaytirish mumkin. Masalan, palto yoki kurtka ostidagi astarni olib tashlab yoki tortib olib, aniq fokirilib yasalgan uzunlikni sozlash mumkin.

Modulli qavatli: Ko‘p qavatli palto va kurtkalar dizaynida har qatlam mustaqil bo‘lib ishlaydi. Masalan, 3-in-1 turdagi kurtkalarda suv o‘tkazmaydigan tashqi qobiq va issiq ichki qavat birgalikda yoki alohida kiyilishi mumkin. Bu ikki turda ichki qavat – yengil kofta yoki kukonka, tashqi qavat esa yomg‘irga chidamli bo‘ladi.

Tikuv va yig‘ma elementlar: Dizaynni yanada o‘ziga xos qiluvchi element sifatida magnetlar yoki elastik bog‘lamalar ham ishlatiladi. Ular yordamida kiyimning turli qismidagi bog‘lovchilar bo‘g‘lab qo‘yib, kerakli hosildor shakl berish mumkin.

2025-yil moda tendensiyalarida funksional va ko‘p yo‘nalishli dizaynlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Dunyo moda sanoatida barqarorlik va minimalizmga urg‘u berilishi bilan birga, «bir kiyim – ko‘p uslub» konsepti keng tarqalgan. Shu tariqa, yorqin ranglar o‘rniga neytral palitalar, qalin to‘qima materiallar o‘rniga zamonaviy texnogen matolar («texnik matolar», neylon, poliester) tanlanmoqda. Bir libosdan bir nechta uslub olish trend bo‘lib, natijada kapron yoki viskoza aralash paxta, elastan kabi bardoshli materiallar ishlatiladigan konvertatsiya qilinadigan modellarga e’tibor kuchaygan.

kolleksiyalar o‘rniga ko‘p uslubga ega modul kiyimlarga qiziqish ortmoqda.

Transformatsiya usullari

Transformatsiya usullarini ham ta’kidlash kerak:

1. Yassi kesish usuli.
2. Modulli usul.
3. Kinetiklik.
4. Kombinativ usul [4].

2-rasm. Modulli usul

3- rasm. Kombinatив usul

Ijobiy va salbiy tomonlari:

1. Kiyim ko‘rinishini osongina o‘zgartirish imkonini beradi. Bir ko‘rinishdagi(kurtka) kiyimni ikkinchi ko‘rinishga ya‘ni yensiz nimchaga yoki uzunlikni o‘zgartirish imkonini beradi.

2. Kundalik ishlarni osonlashtiradi. Bugungi dunyo tez sur‘atlar bilan rivojlanmoqda. Doimiy ravishda biror joyga yugurib yuradigan ayolga vaqt yetishmaydi. Tezda kiyinishingiz kerak, transformator esa vaqtni tejaydigan kiyimdir. Bu afzallik kundalik qiyinchiliklarni sezilarli darajada kamaytiradi.

3. Transformator kiyimi minimal joy egallaydi va kichik xalta ichiga sig‘adi.

4. Ko‘p funktsionallik - turli vaziyatlarda kiyimdan foydalanish. O‘zgaruvchan sharoitlarga mos ravishda o‘zgarishi mumkin bo‘lgan kiyim. Zamonaviy hayot girdobida ayollar bir necha turdagi kiyimlarni kiyadi.

5. Byudjetni tejaydi. O‘zgartiriladigan model sizning garderingizni yangilaydigan universal qutqaruvchidir. Bunday transformatorni sotib olish sizning byudjetingizni tejash imkonini beradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Yermilova D.Y. Istoriya domov modi: ucheb. posobiye dlya vuzov. – 3-ye izd., pererab. i dop. – M.: Izdatelstvo Yurayt, 2020. – C. 73-75.
2. Masiyevskaya Y.A. Razrabotka metodov ergonomicheskogo proyektirovaniya shkolnoy odejdi: diss. na soiskaniye stepeni kand. texn. nauk. – 2007. – 216 s.
3. Petushkova G.I. Transformativnoye formoobrazovaniye v dizayne kostyuma. Dizayn kostyuma: teoreticheskiye i eksperimentalniye osnovi: uchebnyk. – M.: Lenand, 2015. – S. 119.
4. Silcheva L.V. Sovremenniye podxodi k proyektirovaniyu transformiruemoy odejdi // Servis v Rossii i za rubejom. – 2014. – № 1 (48). – S. 28-39.

6. Проблемные обзоры

Абед Н.С., Негматов С.С., Улмасов Т.У., Негматов Ж.Н., Туляганова В.С., Рузиева Б.Ю., Хаминев Б.Т., Бозорбоев Ш.А., Шамсиева С.С. Современное состояние и анализ акустических композиционных полимерных материалов, применяемых в различных отраслях промышленности	160
Эминов А.М., Хокимов А.Э., Кадирова З.Р., Худайназаров Ф.С., Турдикулов И.Э. Перспективы применение нефтяных шламов в производстве керамических строительных материалов	164
Улмасов Т.У., Абед Н.С., Негматов С.С., Негматов Ж.Н., Хаминев Б.Т., Туляганова В.С., Рузиева Б.Ю., Бозорбоев Ш.А., Шамсиева С.С. Актуальность создания акустических композиционных материалов с применением нанодисперсных модификаторов	168
Юлдашов Д.Я., Юсупбеков А.Х., Зубков Д.Г., Шамсиева С.С. Особенности состава тонкодисперсных шунгитовых порошков	171
Safarov A.R., Bozorov A.N., Ibragimov A.V. Bir o'lchamli Zn(II) koordinatsion polimerida azot molekularining adsorbsiyalanish jarayonini o'rganish	173
Каримов Ш.А., Шакиров Ш.М., Мирзарахимова З.Б. Способы переработки изношенных шин	176
Кадиров С.У., Дадаходжаев А.Т. Производство железоксидного пигмента из отработанных среднетемпературных катализаторов	179
Inomova D.X., Yunusxodjayeva X.M. Insonning tana tuzilishi xususiyatlarini inobatga olib kiyimning konstruktiv-kompozitsion yechimini takomillashtirish	181
Pardayev O.T., Kenjayev N.N., Abdurakhmonov E.B. Kaolin gilidan olingan y-tipli zeolitning rentgen difraksiya tahlili	185
Максудходжаева М.С. Комплексное использование промпродуктов переработки клинкера техногенного сырья цинкового производства	188
Sherbutayeva D.D., Azizova X.M. Sorbsiya usuli orqali sanoat sharoitida renydan AP-00 ammoniy perrenat olish texnologiyasi	191
Yunusxodjayeva N.D., Mirtolipova N.X., Yunusxodjayeva X.M. Ayollar ustki kiyimlarida transformatsiya elementlarini qo'llanilishi va iqlimga mos konstruktiv-dekorativ yechimlarini ishlab chiqish	195
Kenjayev N.N., Pardayev O.T., Abdurakhmonov E.B. Skanerli elektron mikroskopiya (SEM) kaolin gilidan sintez qilingan y zeolitning tahlili	198
Садикова Н.К., Амонов М.Р. Изучение очистки сточных вод нефтеперерабатывающих производств комбинированным способом	201
Abdulahobova S.A., Mirtalipova N.X., Kamilova H.H. Ekstremal sovuq iqlim uchun mo'ljallangan maxsus kiyim paketini takomillashtirish	205
Panjiyev O., Negmatov S., Abed N., Talipov N. Rheological and mechanical properties of microsilica composite grouting materials for soil wall stabilization in oil well casing	209
Абед Н.С., Негматов С.С., Абдукахаров А.А., Туляганова В.С., Касымов Ш.Б., Джабаров Б.Т., Мурадов И.И., Эргашев Н.Э., Хайдаров И.Ю., Курбанов У.М., Бозорбоев Ш.А. Выбор полимеров и органоминеральных наполнителей и методика получения композиционных материалов с высокими электрофизическими и триботехническими свойствами	212
Negmatov S., Panjiyev O., Talipov N., Abed N. Investigation of the physico-mechanical properties of cement-microsilica compositions based on inorganic ingredients for soil wall stabilization in gas wells	215

7. Вести из лаборатории

Абед Н.С., Улмасов Т.У., Негматов С.С., Негматов Ж.Н., Туляганова В.С., Рузиева Б.Ю., Бозорбоев Ш.А., Шамсиева С.С. Изучение и анализ органоминеральных компонентов, применяемых для улучшения акустических характеристик волокнисто-пористых композитов	219
Абед Н.С., Негматов С.С., Касымов Ш.Б., Туляганова В.С., Мурадов И.И., Джаббаров Б.Т., Эргашев Н.Э., Шамсиева С.С., Хайдаров И.Ю., Курбанов У.М., Бозорбоев Ш.А., Абдукахаров А.А. Перспективы создания композиционных полимерных материалов и покрытий с электропроводящими структурами и высокими триботехническими и механическими характеристиками	222
Xolmirzayev N.B., Turaxodjayev N.D., To'rayev A.N., Toshmatova Sh.T., Nurdinov Z.B., Nazarova N.T. Po'lat qotishmalaridan quymalar olishda nometall qo'shimchalarni kamaytirish ustida olib borilgan tadqiqotlar tahlili	224
Muxtorov S.A. Mahalliy va ikkilamchi xom-ashyolardan, issiqlikka chidamli, yuqori xromli cho'yanlar olishning amaliy istiqbollari	226
Yakubov M.M., Jumayeva X.Y., Yakubov O.M., Maksudxo'jayeva M.S., Suzeva S.N. "Yoshlik 1" karyerini mis porfir rudasini flotatsiya qilish jarayoni uchun tog'jinlarini hosil qiluvchi minerallarning selektiv yig'uvchi reagentini va depressorini tanlash	228